

PRITARTA

Kalvarijos gimnazijos metodinės tarybos
2017m. kovo 15 d. posėdžio, prot. Nr.3 nutarimu

PATVIRTINTA

Kalvarijos gimnazijos direktoriaus
2017 m. kovo 16 d. įsakymu Nr.V1-61

KALVARIJOS GIMNAZIJOS REKOMENDACIJOS SISTEMINGAM MOKINIŲ MĄSTYMO IR SKAITYMO ĮGŪDŽIŲ FORMAVIMUI

I.BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Skaitymo gebėjimus vertinančiuose PIRLS ir PISA tyrimuose mokiniams geriausiai sekasi įveikti minimalių mąstymo gebėjimų reikalaujančias užduotis – atpažinti, nustatyti ir atkurti aiškiai išdėstyta informacijos detales, daryti tiesiogines išvadas, tačiau mokiniai pasižymi gerokai prastesniais interpretavimo, integravimo, teksto turinio vertinimo rezultatais.

2. Dauguma mokinių neturi gerai išplėtotų mąstymo gebėjimų, tačiau ir kritinio, ir kūrybinio mąstymo gebėjimus galima išugdyti.

3. Rekomendacijose sistemingam mokinių mąstymo ir skaitymo įgūdžių formavimui (toliau – Rekomendacijose) nustatomi rekomendacinio pobūdžio reikalavimai sistemingam mokinių mąstymo ir skaitymo įgūdžių formavimui.

4. Rekomendacijos parengtos vadovaujantis:

4.1. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos leidinio „Mokinių mąstymo gebėjimų ugdymas“ nuostatomis.

4.2. Dr. Prano Gudyno parengtomis rekomendacijomis „Aukštesniųjų mąstymo gebėjimų ugdymo problematika. Aukštesniojo lygmens mąstymo gebėjimų ugdymas ir užduočių sunkumo nustatymas“, 2015-04-02.

4.3. 3–4 klasių mokinių skaitymo gebėjimų ugdymas, Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerijos 2015 m. parengta metodine priemone (priemonėje pateikta grožinių ir negrožinių tekstų ne tik lietuvių kalbai, bet ir kitiems dalykams, įvairių tekstų analizės pavyzdžių, patarimų mokytojams).

4.4. Tarptautinio penkiolikmečių tyrimo OECD PISA 2015 ataskaita, Nacionalinis egzaminų centras, 2016.

5. Terminų paaiškinimas:

Mąstymas – tai individo pažintinės veiklos procesas, apibendrintas ir netiesioginis tikrovės atspindėjimas, netiesioginio pažinimo procesas, prasidedantis suvokimu, o pasibaigiantis sprendimo priėmimu.

Mąstymo gebėjimų savybės – tai kritiškumas, analitiškumas, reflektavimas, kūrybingumas visais požiūriais yra pamatinės ir mokinio, ir mokytojo mąstymo gebėjimų savybės.

Kognityviniai gebėjimai – pažinimo gebėjimai.

Metakognityviniai gebėjimai - tai savo paties gebėjimų spręsti problemas pažinimas.

Skaitymo gebėjimų ugdymas – tai įvairaus teksto (grožinio, negrožinio, uždavinio sąlygos, užduoties ir pan.) suvokimo ugdymas.

Teksto suvokimo procesai:

- informacijos radimo, tiesioginių išvadų darymo (žemesnieji gebėjimai);
- interpretavimo, integravimo, įvertinimo (aukštesnieji gebėjimai).

II. REKOMENDACIJOS MOKINIŲ MĄSTYMO IR SKAITYMO GEBĖJIMŲ UGDYMIUI

6. Sistemingo mokinių mąstymo ugdymas pradinė, 5-8 ir gimnazijos I – IV klasių įvairių dalykų pamokose:

6.1. Kurti ugdymo aplinką, orientuotą į daugiau mokymosi galimybių teikiantį procesą, kuris skatintų aktyvią mokinių veiklą ir savarankišką mąstymą.

6.2. Ugdymo procese vyraujančius ugdymo metodus - aiškinimą, klausinėjimą, demonstravimą, rašymą, pasakojimą, teksto skaitymą – rekomenduojama papildyti, atsižvelgus į mokomąjį dalyką, pamokos tipą, uždavinį, mokinių amžių kitais metodais: dramos ir imitacijos, didaktinio žaidimo, tyrinėjimo, projektinės veiklos, kūrybos.

6.3. Skleidžiant mąstymo ugdymo kultūrą gimnazijoje, rekomenduojama orientotis į sistemingą ir nuoseklų mokinių mąstymo ugdymą pagal skirtingas ugdymo pakopas.

6.4. Mokytojams renkantis veiklos pamokoje organizavimo būdus, orientotis į aktyvią mokinio veiklą.

6.5. Kaip ir kokiomis priemonėmis ugdyti mokinių mąstymo gebėjimus:

6.5.1. skatinti mokinius matyti alternatyvas, apsvarstyti įvairias galimybes;

6.5.2. skatinti kelti klausimus ir suvokti problemas (problemų, kurias reikia spręsti paieška);

6.5.3. turimų žinių taikymas naujose situacijose (praktinis naudojimas to, kas buvo išmokta);

6.5.4. aiškus ir tikslus mąstymas bei bendravimas (aiški kalba bendraujant žodžiu ir raštu, vengiant apibendrinimų, iškraipymų, netikslumų);

6.5.5. duomenų surinkimas visais pojūčiais (skoniu, lytėjimu, kvapu, klausa, rega – naudojantis visomis gamtos suteiktomis galimybėmis);

6.5.6. kūryba, vaizduotė, inovacijos (naujų ir neįprastų idėjų išbandymas, originalumas, laisvumas);

6.5.7. mąstymas drauge (gebėjimas dirbti ir mokytis kartu su kitais, komandoje);

6.5.8. atvirumas nuolatiniam mokymuisi (mokytis iš patirčių, didžiulius, bet likti kukliam, pripažįstant, kad yra dalykų, kurių nežinome, atsispyrimas sąstingiai).

6.6. Kaip ugdyti aukštesniojo lygmens mąstymo gebėjimus:

6.6.1. ugdymo turinyje išskirti esminius klausimus;

6.6.2. pagerinti klausimų formulavimą ir mąstymo gebėjimų ugdymą per pamokas:

6.6.2.1. mokytojas turi pakeisti savo požiūrį į mokymą: mokytojai neturi patys vieni kalbėti 60-80% pamokos laiko;

6.6.2.2. dažnai netinka klausimai visai klasei;

6.6.2.3. klausimai turi būti pateikiami kylant sudėtingumo lygmenimis (nuo lengvo iki sunkaus);

6.6.2.4. galima padėti mokiniams atsakyti į klausimus, bet nelabai gerai atsakyti pačiam;

6.6.2.5. ar ugdo pateiktos užduotys mokinių mąstymą (pagal dr. Praną Gudyną):

Nr.	Užduotis	Ar ugdo mąstymo gebėjimus?
1	Kokias žinote trikampių rūšis pagal kraštines?	Ne
2	Ar lygiakraštis trikampis yra lygiašonis?	Ne
3	Kodėl lygiakraštį trikampį galima priskirti lygiašonių rūšiai?	Taip
4	Stačiojo trikampio vienas kampas lygus 45° . Pagrįskite, kad jis yra lygiašonis.	Taip
5	Ar širdis yra kraujotakos sistemos dalis?	Ne
6	Kokias funkcijas atlieka kraujotakos sistema?	?
7	Kodėl dažnai teigiama, kad kapiliarai yra svarbiausia kraujotakos sistemos dalis? Pateikite argumentų, kurie šį teiginį pagrįstų.	Taip
8	Kokius faktus gretindami jūs galėtumėte pagrįsti mintį, kad, jei Lietuva nebūtų tapusi nepriklausoma valstybe ir įstojusi į	Taip?

ES, mes dabar turėtume daug mažiau teisių ir laisvių.

6.6.3. reguliariai pateikti mokiniams įvairaus lygmens mąstymo užduotis;

6.6.4. ugdyti mokinių metakognityvinius gebėjimus;

6.6.5. mokyti problemų sprendimo ir kritinio mąstymo strategijų.

7. Mokinių skaitymo gebėjimų ugdymas pradinėse (3-4) klasėse:

7.1. diferencijuoti užduotis, klausimus;

7.2. siekiant teksto supratimo, atsižvelgti į kiekvieno mokinio galimybes ir individualų mokymosi stilių;

7.3. naudoti informaciją, gautą formuojamojo vertinimo metu ir paaiškinti mokiniui, ką jis jau geba, o ką jam dar reikia tobulinti ar išmokti, ir tikslingai planuoti tolesnį mokymąsi;

7.4. suprastas skaitytas tekstas gali būti ne tik atpasakojamas, ne tik atsakoma į klausimus, rašoma, bet ir piešiama, vaidinama, dainuojama, kuriami projektai ir t.t.;

7.5. teksto suvokimo procesas apima visus skaitymo etapus: pasirėngimą skaityti, skaitymą ir veiklą po skaitymo:

7.5.1. pasirėngimo skaityti etape ypač svarbus vaiko sudominimas tekstu: klasėje gali būti naudojami diskusiniai, „minčių lietaus“ ir kitokie metodai;

7.5.2. teksto skaitymas reikalauja dar aktyvesnės vaiko veiklos. Šį etapą galima išskirti į dvi dalis:

a) pirminį teksto skaitymą ir jo turinio supratimą,

b) pakartotinį teksto skaitymą (pastovų grįžimą į tekstą) turint tikslą kuo giliau suprasti tekstą, jį interpretuoti;

7.5.3. veikla po skaitymo gali būti nepaprastai įvairi, įdomi, ugdanti ne tik teksto skaitymo gebėjimus, bet ir mokinio kūrybiškumą, savikūrą, gebėjimą komunikuoti ir t.t.;

7.5.4. esminiai grožinio teksto suvokimo gebėjimai pagal lygmenis:

I lygmuo: gebėti perskaityti tekstą ir suprasti jo turinį,

II lygmuo: gebėti tikslingai rasti ir paaiškinti grožinio teksto elementus ir daryti tiesiogines išvadas,

III lygmuo: gebėti interpretuoti skaitomą tekstą – aiškinti jį, daryti apibendrinančias išvadas, teksto idėjas susieti su turima patirtimi, emocijomis, išgyvenimais,

IV lygmuo: gebėti įvertinti kūrinį – pasakyti savo nuomonę;

7.5.5. negrožinis tekstas pasižymi aiškia struktūra:

a) tezė, arba teiginys, kurį autorius nori įrodyti, įteigti skaitytojui;

b) argumentai, arba įrodymai (jų skaičius gali būti įvairus);

c) argumentus (įrodymus) pagrindžiantys pavyzdžiai;

d) išvada ar išvados;

7.5.6. negrožinio teksto suvokimo gebėjimai pagal lygmenis (įvairių dalykų pamokose):

I lygmuo: atidžiai, apmąstydamas skaitomą tekstą, pasirenka sau tinkamą skaitymo būdą (garsiai arba tyliai), supranta, ką perskaitė: tinka aktyvus klausinėjimas dirbant poroje (draugai pasitikslina, kaip suprato vieną ar kitą teiginį); būtina, kad atsakymą mokinys rastų (patogu, kai gali pasibraukti ar kitaip pasižymėti) tekste, o nepasakytų iš atminties;

II lygmuo: skiria negrožinį tekstą nuo grožinio: supranta, kad negrožiniame tekste pateikiama tikroviška informacija;

III lygmuo: paaiškina negrožinio teksto skaitymo tikslą: sužinoti nauja, praplėsti turimas žinias, ką nors išsiaiškinti, ko nors išmokti;

IV lygmuo: orientuojasi vadovėlyje, pratybų sąsiuvinyje. Geba žinomuose informacijos šaltiniuose (enciklopedijose, žinyuose, žodynuose, internete) pats arba padedamas suaugusiųjų rasti reikalingą informaciją;

V lygmuo: supranta negrožiniame tekste naudojamus paryškinimus ir kitokius grafinio pavidalo išskirtinumus, žinomus sutartinius ženklus (pavyzdžiui, vadovėlio, žodyno), sutrumpinimus, šalia ar po tekstu pateiktų paaiškinimų (išnašų), schemų, nuotraukų ir kt. iliustracijų paskirtį;

VI lygmuo: pagal pavadinimą supranta ir gali nusakyti teksto temą. Geba naujai skaitomą tekstą pagal temą susieti su jau skaitytais teksta;

VII lygmuo: aiškindamasis informaciją, jeigu reikia, naudojami teksto išnašomis, schemomis, lentelėmis, žemėlapiams, nuotraukomis ir kt.;

VIII lygmuo: geba išsiaiškinti nežinomus žodžius, naujas sąvokas, terminus;

IX lygmuo: geba naudotis paprasčiausiais skaitymo ir informacijos kaupimo būdais: žymėti tekste, užsirašyti, sudaryti planą, nesudėtingą lentelę ir kt.;

X lygmuo: geba rasti pagrindinę mintį ir ją pagrįsti teksto medžiaga arba, apibendrinęs pateiktą informaciją ir remdamasis asmenine patirtimi, pagrindinę mintį suformuluoja pats;

XI lygmuo: geba informuojančiame tekste rasti reikalingas žinias ir jas interpretuoti;

XII lygmuo: paaiškina loginius ryšius įrodymų grandinėje, gali pasiūlyti savų ar kitame tekste skaitytų problemos sprendimo būdų;

XIII lygmuo: gretina ir susieja tekstą su schema, piešiniu (jeigu jie yra), paaiškina piešinyje (schemoje) pateiktą informaciją, instrukcijos nurodymus panaudoja praktinėje veikloje;

XIV lygmuo: interpretuoja pasakojimą, kuriame pateikiami tikri faktai (istorinis, biografinis ir kt. straipsnis):

a) randa svarbiausius faktus;

b) susieja faktus iš įvairių teksto dalių ir juos apibendrina, daro išvadą;

c) integruoja viso teksto informaciją ir daro išvadą – paaiškina, ką svarbaus sužinojo (pagrindinės minties supratimas);

XV lygmuo: supranta ir paaiškina, kodėl perskaitytas tekstas yra vertingas;

XVI lygmuo: moka lyginti gautą informaciją iš dviejų trijų šaltinių (pavyzdžiui, iš enciklopedijos ir interneto);

XVII lygmuo: siekdamas panaudoti gautą informaciją praktinėje veikloje, geba ją tikslingai pasirinkti ir pats geba susirasti reikalingą informaciją.

8. Visų klasių mokytojams, siekiantiems ugdyti tinkamus mokinių mąstymo gebėjimus, visuomet turėtų kilti klausimas: koks mokinio (-ių) elgesys rodo, kad mokinys (-iai) „supranta“ ir pateikti sau tokio supratimo įrodymus.

III. BAIGIAMOSIOS NUOSTATOS

9. Rekomendacijos gali būti naudingos ir pradinių, ir 5-8, ir I-IV klasių įvairių dalykų mokytojams.

10. Mokytojai, vadovaudamiesi šiomis Rekomendacijomis, sistemingai ugdydami kritinio ir kūrybinio mokinių mąstymo ir skaitymo gebėjimus, taikydami veiksmingas skaitymo strategijas visų dalykų pamokose, išplėtos mokinių gebėjimus, todėl pagerės jų pasiekimų lygmuo.